

SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN

CELE TREI TRATATE CONTRA ICONOCLAȘTIILOR

Traducere din limba greacă veche, introducere și note
de Pr. Dumitru FECIORU

VoluM publicat cu binecuvântarea
Preafericitului Părinte

DANIEL

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

BUCUREȘTI - 2016

CUPRINS

NOTĂ EDITORIALĂ 5

INTRODUCERE

Scrierile antiiconoclaste ale Sfântului Ioan Damaschin 9
Teologia icoanelor la Sfântul Ioan Damaschin 25
Abrevieri 45

CELE TREI TRATATE CONTRA ICONOCLAȘTILOR

Primul tratat apologetic
    contra celor care atacă sfintele icoane 49
Tratatul al doilea
    contra celor care atacă sfintele icoane 125
Tratatul al treilea
    contra celor care atacă sfintele icoane 161

INTRODUCERE

SCRIERILE ANTIICONOCLASTE ALE SFÂNTULUI IOAN DAMASCHIN

Teologul care a realizat sinteza gândirii creștine de până la el a fost chemat, printr-o purtare de grijă de sus, să afierosească Bisericii sale, ca „o jertfă de împăcare”¹, după cum însuși spune, tot talentul său și toată cunoștința sa teologică întru apărarea celei din urmă mari rătăcirii de la credință, iconoclasmul. A fost omul providențial, ca atâți alți înaintași ai săi, care a stăvilat o nouă erezie. Cuvântul său a fost o trâmbiță de deșteptare pentru toți aceia care, fie de frica muceniciei, fie dintr-o adormire a ochiului dreptei credințe, primeau drept norme ale ortodoxiei noutăți de credință necunoscute în trecut. Și cuvântul său a fost autoritar, convingător și cu bun rod.

Pentru aceasta, atât contemporanii, cât și posteritatea îl pomenesc cu stăruință, condamându-l sau lăudându-l. Iconoclaștii îl anatematizează, iconofiliile îl proslăvesc. Astfel, la sinodul iconoclast de la 754² este „cinstit” cu o

---

¹ PG 94, 1284B.

² Despre data acestui sinod, contra tezei lui H. HUBERT, *Observations sur la chronologie de Théophane et de quelques lettres des*

întreită anatema³, iar Constantin Copronim (741-775) îl anatematizează în fiecare an⁴. Iconofiliile, la rândul lor, restabilesc solemn memoria dascălului Bisericii la Sinodul al VII-lea Ecumenic, de la 787⁵, iar aghiografii de mai târziu nu se mulțumesc numai cu însemnarea luptei în scris duse de teologul icoanelor contra iconoclaștilor, ci îl arată ca pe un mucenic al cauzei drepte credințe⁶.

Dacă Sfântul Ioan Damaschin a fost un apărător al cinstirii sfintelor icoane, se cade să cercetăm care sunt scrierile antiiconoclaste rămase de la el.

Cea mai veche mențiune despre scrierile sale contra iconoclaștilor o avem în *Viața Sfântului Ștefan Noul Mucenic*, scrisă la 808: „Printre cei care au scris contra lui Constantin Copronim este și preacinstitul și preaînțeleptul preot Ioan Damaschin, numit Mansur de tiranul acesta, dar de noi, cuvios și purtător de Dumnezeu, care n-a încetat de a-i scrie și a-l numi flecar, Mahomed, arzător de icoane și urător de sfinți; iar pe episcopii de sub el,

---

papes (726-774), BZ, 6, 1897, pp. 491-505, adoptată și de H. Leclercq (HEFELE-LECLERCQ, *Histoire des conciles*, t. III, partea a II-a, p. 621, nota 1, și p. 695, nota 4), care fixase data sinodului iconoclast la 753, să se vadă studiul lui G. OSTROGORSKY, *Die Chronologie des Theophanes im VII und VIII Jahrhundert*, BzNJ, 7, 1930, pp. 1-56, și recenzia la acest studiu de F. DÖLGER, BZ, 1931, pp. 351-355.

³ MANSI, XIII, 356C-D.

⁴ SFÂNTUL TEOFAN MĂRTURISITORUL, *Cronografia*, PG 108, 841A-B.

⁵ MANSI, XIII, 400C.

⁶ Despre aceasta să se vadă: D. FECIORU, *Viața Sfântului Ioan Damaschin. Studiu de istorie literară creștină*, București, 1935, pp. 9-10, 29, 55-56, 66.

episcoți⁷, robi pântecelui și oameni care gândesc din burtă. Dar mai cu seamă pe iubitorii de lupte de circ și pe iubitorii de spectacole Pastilas, Trikakabos și Nikolaitis și pe Atzipios, adoratorul demonilor, i-a numit noi Oreb, Zeb, Zebee, Salmanan și Datan (*cf. Psalmul 82, 11*)⁸.

Din cuvintele diaconului Ștefan, autorul *Vieții*, rezultă că Sfântul Ioan Damaschin a scris contra împăratului Constantin Copronim și a episcopilor Pastilas și Trikakabos, uneltele sale la sinodul iconoclast de la 754.

A doua mărturie despre activitatea literară antiiconoclastă a Sfântului Ioan Damaschin o avem în *Viața sfântului*, scrisă între 842 și ultimul sfert de veac al secolului al X-lea, atribuită lui Ioan, patriarhul Ierusalimului⁹. În aceasta ni se vorbește în două rânduri de lupta dusă prin scris contra iconoclasmului: o dată la începutul ereziei iconoclaste, când a scris, fiind mare demnitar la Damasc¹⁰, „ἐπιστολιμαίους λόγους ὑπὲρ τῆς τῶν σεβασμίων εἰκόνων τιμῆς”¹¹; altă dată, în mănăstirea Sfântul Sava: „ἔτι δὲ καὶ μακροὺς συνείρε λόγους ὁ Ἰωάννης καὶ αὐθις περὶ τῆς τῶν θείων εἰκόνων περιφανοῦς προσκυνησεως”¹².

⁷ Calambur: ἐπίσκοτος – „cel care este în întuneric, cel întunecat”.

⁸ PG 100, 1120A-B.

⁹ Despre timpul compunerii acestei vieți să se vadă D. FECIORU, *Viața Sfântului Ioan Damaschin...*, pp. 23-25.

¹⁰ Despre timpul cât Sfântul Ioan Damaschin a fost mare demnitar la califi, să se vadă D. FECIORU, *Viața Sfântului Ioan Damaschin...*, pp. 153-156.

¹¹ PG 94, 452A-453A.

¹² PG 94, 476B-477A.

Din aceste mărturii externe rezultă că Sfântul Ioan Damaschin a scris contra iconoclasmului:

1. la ivirea iconoclasmului, niște scrisori;
2. mai târziu, tratate dezvoltate;
3. contra lui Constantin Copronim și a sinodului iconoclast din 754.

Să vedem acum dacă printre scrierile antiiconoclaste, păstrate sub numele Sfântului Ioan Damaschin, descoperim aceste scrieri și dacă sunt autentice.

Avem astăzi sub numele Sfântului Ioan Damaschin următoarele scrieri contra iconoclaștilor:

1. *Primul tratat apologetic contra celor care atacă sfintele icoane*¹³;
2. *Tratatul al doilea contra celor care atacă sfintele icoane*¹⁴;
3. *Tratatul al treilea contra celor care atacă sfintele icoane*¹⁵;
4. *Cuvântul propriu să convingă despre sfintele și cinstitetele icoane către toți creștinii și către împăratul Constantin Cabalinul*¹⁶ și către toți ereticii¹⁷;
5. *Epistolă către împăratul Teofil despre sfintele și cinstitetele icoane*¹⁸;
6. *Dialog care înferează, făcut de credincioși și de ortodocși și de cei care au dor și râvnă pentru combaterea celor care sunt*

---

¹³ PG 94, 1232-1284.

¹⁴ PG 94, 1284-1317.

¹⁵ PG 94, 1317-1420.

¹⁶ Epitet depreciativ conferit împăratului Constantin al V-lea (în greaca bizantină: *kabalinos* – „bălegar”). (n.ed.)

¹⁷ PG 95, 309-344.

¹⁸ PG 95, 345-385.

*împotriva credinței și învățăturii sfinților și ortodocșilor noștri Părinți*¹⁹.

Dintre aceste scrieri, lucrarea de la numărul patru pare a fi identică cu aceea despre care ne vorbește *Viața Sfântului Ștefan Noul Mucenic*, iar lucrările de la numerele 1, 2 și 3 par a fi identice sau cu scrisorile, sau cu tratatele dezvoltate. Pentru lucrările de la numerele 5 și 6 n-am avea nicio mărturie externă.

CELE TREI TRATATE CONTRA ICONOCLASMULUI

Cele trei tratate contra iconoclasmului se tipăresc prima dată la Roma, în 1553, de către Nicolaus Majoranus. Prima traducere latinească este făcută de Godefrius Tilmannus, Paris, 1555²⁰. În limbile moderne, după a mea cunoștință, sunt traduse în limba engleză²¹ și în limba rusă²². În românește avem o prescurtare în *Viețile sfinților din luna august*, tipărite la Mănăstirea Neamț, 1815, f. 137r-138r.

¹⁹ PG 96, 1348-1361.

²⁰ PG 94, 25-26; 1229-1232. Tot aici să se vadă și alte ediții și traduceri în latinește ale acestor tratate.

²¹ ST. JOHN DAMASCENE, *On Holy Images, Followed by Three Sermons on the Assumption*, translated from the original Greek by Mary H. Allies, London, 1898.

²² SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN, *Trei cuvinte împotriva acelorora care hulesc sfintele icoane*, traduse din originalul grecesc de Alexandru Bronzov, St. Petersburg, 1893.

*Primul tratat*²³ a fost compus nu mult după ce Leon Isaurul (717-741) a publicat primul edict contra icoanelor (726), pentru următoarele motive:

a) Sfântul Ioan Damaschin ne vorbește despre iconoclastism ca despre un pericol ce atunci începea să amenințe Biserica²⁴.

b) Patriarhul Gherman al Constantinopolului²⁵ este încă pe scaunul patriarhal²⁶, iar după Teofan, este silit să renunțe la patriarhat în 730, pe la începutul lui ianuarie²⁷.

---

²³ PG 94, 1232-1284.

²⁴ Cf. PG 94, 1232A.

²⁵ Gherman al Constantinopolului s-a născut dintr-o familie nobilă și, înainte de a fi ales patriarh al Constantinopolului (715), în vârstă de aproape 80 de ani, a fost episcop al Cizicului. Păstoria sa a fost tulburată de lupta iconoclastă, căreia i-a rezistat cu întreaga sa autoritate bisericească. Consecința acestei stăruințe în mărturisirea credinței a fost depunerea sa din scaunul patriarhal (730). Moare în 733. De la el ne-au rămas scrisori dogmatice, importante pentru istoria iconoclastismului, un tratat moral și o explicare mistică a Sfintei Liturghii. Biserica Ortodoxă prăznuiește pomenirea sa la 12 mai. Singura monografie despre Gherman al Constantinopolului este scrisă în limba rusă de I. ANDREEV: *Sfântul Gherman al Constantinopolului (715-730)*, Moscova, 1898; mai târziu a fost unită cu un studiu despre Tarasie: *Gherman și Tarasie, patriarhii Constantinopolului*, Moscova, 1907.

²⁶ Cf. PG 94, 1233C.

²⁷ *Cronografia*, PG 108, 825A. Cu privire la soarta patriarhului Gherman, izvoarele nu cad de acord: Teofan (locul citat) spune că după demisie Gherman s-a retras la Platanion; Sfântul Ioan Damaschin (PG 94, 1297A), că a fost palmuit și exilat; Ștefan, diaconul bisericii Sfânta Sofia din Constantinopol, în *Viața Sfântului Ștefan Noul Mucenic* (PG 100, 1085B), ca și *Epistola către Teofil* (PG

*Al doilea tratat*²⁸ a fost compus îndată după depunerea lui Gherman, adică după ianuarie 730, la a cărei depunere face aluzie²⁹, dar înainte de sinodul antiiconoclast al episcopilor orientali, care a avut loc între 730-732³⁰, deoarece Sfântul Ioan Damaschin spune că nu vrea să-l anatematizeze pe ereziarh, fiind cu puțință ca acesta să se îndrepteze³¹.

Acest tratat este scris într-un stil popular. Damaschin îl compune la cererea unor credincioși care s-au plâns că n-au înțeles destul de bine primul tratat³². De aici și deosebirile dintre primul și al doilea tratat. În acesta din urmă, autorul lasă la o parte toate definițiile și considerațiile dialectice cu privire la noțiunile de icoană și de venerare. Cu toate acestea, rezumă sau ia textual locuri din primul tratat.

95, 361A) ne spun că a fost bătut și insultat, iar apoi s-a făcut părtaș vieții călugărești. Cu privire la data demisiei lui Gherman, să se vadă o analiză a locului din Teofan, la HEFELE-LECLERCQ, *Histoire des conciles...*, p. 643, nota 3.

²⁸ PG 94, 1284-1317.

²⁹ Cf. PG 94, 1297A.

³⁰ Despre acest sinod ne vorbește Teofan, în anul al treisprezecelea al domniei lui Leon Isaurul (*Cronografia*, PG 108, 824C), dar nu este probabil să se fi ținut sinodul în acest an, pentru că în același loc Teofan ne relatează și despre depunerea lui Gherman. Cum însă Sfântul Ioan Damaschin ne spune că Leon Isaurul nu fusese anatematizat în momentul când scrie tratatul său, urmează că sinodul, la care însuși Damaschin a avut un rol covârșitor, s-a ținut mai târziu. În afară de aceasta, în locul din Teofan ni se vorbește în chip general despre începuturile iconoclasmului, făcându-se aluzie la diferite fapte care nu s-au petrecut în același an. Cf. M. JUGIE, *La vie de saint Jean Damascène*, EO, 23, 1924, p. 147, nota 1.

³¹ Cf. PG 94, 1288C-D.

³² PG 94, 1284C.

*Al treilea tratat*³³ contra iconoclaștilor a fost scris la scurt timp după al doilea, pentru motivul că Leon Isaurul, după cum ne încredințează însuși tratatul, nu fusese anatemizat de episcopii orientali³⁴.

Se poate spune că acest tratat este un manual despre cultul sfințelor icoane. Sfântul Ioan Damaschin a găsit necesar să alcătuiască un al treilea tratat, în care să sistematizeze ideile celor două tratate compuse mai înainte și, totodată, să completeze lipsurile pe care acestea le aveau. De aceea, tratatul este compus în mare parte din textele tratatului întâi și al doilea.

La sfârșitul fiecărui tratat, sunt aduse mărturiile din Părinții și scriitorii bisericești pentru cultul sfințelor icoane. La tratatul întâi avem 28 de mărturii; la tratatul al doilea sunt reproduse mărturiile din tratatul întâi plus 7 mărturii noi; la tratatul al treilea avem 90 de mărturii, dintre care 9 sunt reproduse din primul și al doilea tratat.

Dintre toate aceste tratate numai autenticitatea ultimului a fost atacată. H. Hody³⁵, plecând de la prezența unui text citat printre mărturiile din Părinți – *Cronografia* lui Ioan Malalas³⁶, pe care îl socotea posterior lui Damaschin –, a conchis la neautenticitatea tratatului. Ioan Malalas însă a trăit în secolul al VI-lea³⁷ și, prin urmare, obiecția sa cade. E. von Dobschütz, cu toate că recunoaște

---

³³ PG 94, 1317-1420.

³⁴ Cf. PG 94, 1321A.

³⁵ Cf. PG 94, 1229-1230.

³⁶ PG 94, 1369B-1373A.

³⁷ Cf. O. BARDENHEWER, *Geschichte...*, V, 1932, pp. 121-122.